

75
ANYSDIARI
D'UNA
OCUPACIÓ

Capítol 80

L'inici de la dictadura

Dignitat davant la

Joaquim Amat-Piniella va lluitar al front i va sobreviure cinc anys als camps d'extermini nazi. El seu testimoni és un exemple de dignitat davant la barbàrie feixista

“A mi allí dins em mantenia la idea de sortir amb vida. I de poder-ho explicar. Pensava que tot allò s'havia de saber, que hi hagués algú que en fes de notari. Que en donés fe.” Aquest compromís íntim i profund amb la humanitat sencera és el millor exemple en tot moment dins la consciència de Joaquim Amat-Piniella, un dels milers de catalans que van passar pels camps d'extermini nazi amb la connivència del govern espanyol, i un dels pocs que va sobreviure-hi.

Un dels aspectes encara menys coneguts de la victòria franquista va ser la sort dels gairebé deu mil exiliats republi-

cans que van acabar deportats als camps de concentració nazis, com a conseqüència d'un acord entre Joachim von Ribbentrop, ministre d'Afers Exteriors del Tercer Reich, i el seu homòleg espanyol, Ramón Serrano Suñer.

Malauradament, són poques les històries ben documentades dels supervivents de la barbàrie dels camps d'extermini, ja sigui per l'amnèsia històrica que encara afecta la nostra societat en molts aspectes, per la resistència de molts dels deportats a recordar aquella degradació humana o perquè la majoria d'ells van morir a l'exili sense poder tornar a casa seva.

La trajectòria vital de Joaquim Amat-Piniella és un bon exemple d'aquest episodi negre de la nostra història, que ens ha arribat per dues vies: la novel·la

K.L. Reich, escrita per Amat-Piniella, de caire autobiogràfic, i per la feina extraordinària de l'escriptora i periodista Montserrat Roig, que va documentar a fons els records d'Amat-Piniella i altres supervivents en la monumental obra *Els catalans als camps nazis*.

Una vida estroncada

Joaquim Amat-Piniella va néixer a Manresa el 22 de novembre del 1913, en una família d'un elevat nivell intel·lectual. Ben aviat va involucrar-se en la vida cultural i artística de la ciutat. Amb poc més de 20 anys va dirigir un diari, va fundar una revista i va crear un dels primers clubs de jazz del país. Va ser detingut i empresonat arran dels fets d'Octubre i durant l'explosió revolucionària del 36 va intervenir personalment per evitar els excessos dels escamots, fins i tot impedit l'enderroc de la Seu manresana.

L'esclat de la guerra va moure'l a abandonar els estudis de dret i a allistar-se com a voluntari al front d'Andalusia. El juliol del 1939 travessava els Piri-

neus per ingressar en el camp de refugiats del Barcarès i després al de Sant Cebrià. Per fugir de la gana i el fred va anar a enfortir les defenses de la línia Maginot entre França i Bèlgica com a membre d'una companyia de treball de refugiats republicans. Amb l'avenç alemany, Amat-Paniella i altres catalans van intentar fugir cap a Suïssa, però van ser lliurats a les forces nazis. Després de cosir-los el triangle blau que certi-

Va autoimposar-se

el deure de sobreviure a la barbàrie per poder explicar-ho, per deixar-ne constància

ficava la seva condició d'apàtrides, van ser deportats juntament amb gairebé tres mil ciutadans més dels Països Catalans als camps d'extermini nazi. Amat-Paniella i els seus companys van anar a parar al camp de Mauthausen, on coneixerien en primera persona la més profunda degradació humana.

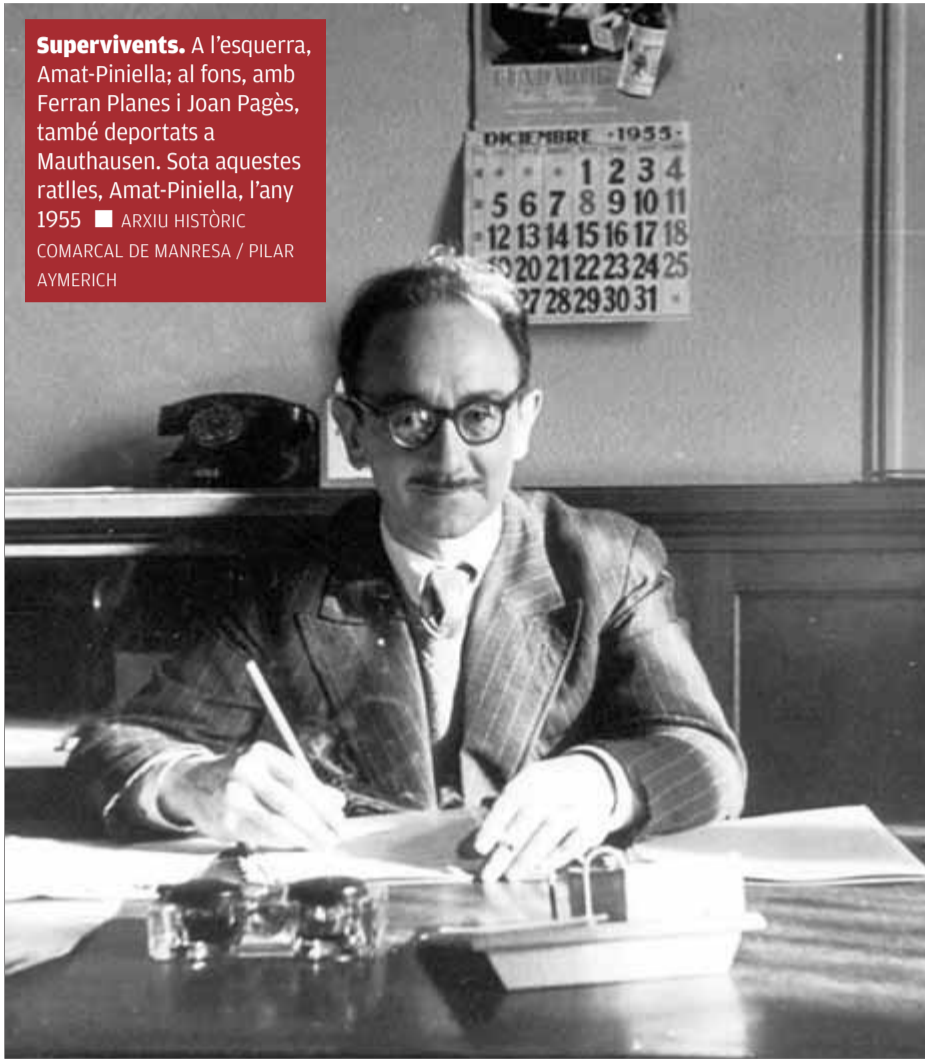

Germà Capdevila

‘Diari d’una ocupació’ descriu el final de l’ofensiva militar franquista a Catalunya i l’inici de la repressió de la dictadura. La sèrie, que es publicarà fins a l’1 d’abril, està assessorada per l’historiador Joan Villarroya i coordinada per Jordi Grau

PRÒXIM CAPÍTOL:
El país dels perdedors

Supervivents. A l’esquerra, Amat-Piniella; al fons, amb Ferran Planes i Joan Pagès, també deportats a Mauthausen. Sota aquestes ratlles, Amat-Piniella, l’any 1955 ■ ARXIU HISTÒRIC COMARCAL DE MANRESA / PILAR AYMERICH

oarbàrie

Despullats de la seva roba i de les poques pertinences que duïen, van ser vestits, en paraules del mateix Amat-Piniella, amb “una mena de pijames fets amb roba ratllada de cotó”: “Estaven foradats i recosits per tot arreu. En molts d’aquests encara es veia la sang, perquè els havia dut gent que havia estat afusellada, assassinada. Encara s’hi veïen els forats dels trets.” Els que podien treballar eren destinats a la pedrera de Mauthausen, explotada per una empresa austríaca. Els més febles eren exterminats immediatament, afusellats o duts a les cambres de gas. El manresà va autoimposar-se el deure de sobreviure a la barbàrie per poder explicar-ho, per deixar-ne constància.

Quan els aliats van alliberar el camp, Amat-Piniella va tornar a Catalunya el 1946 per viure un exili interior, de vegades tant o més dur que l’altre exili. Abans, va passar un any a Andorra per fer realitat allò que l’havia mantingut viu a Mauthausen: deixar-ne testimoni. Va escriure en pocs mesos una novel·la èpica: *K.L. Reich*, una obra que, se-

gons Montserrat Roig, està “escrita per un home que va lluitar tota la vida per trobar el punt just entre l’esperança i l’escepticisme del derrotat”.

Amat-Piniella va escriure una versió en castellà que no va superar l’escull de la censura franquista, que la va rebutjar per “falta d’objectivitat”. No va ser fins a l’any 1962 que l’editor Carlos Barral va aconseguir publicar-ne una versió censurada. Amat-Piniella va viure

Amat-Piniella va morir el 1974, encara que va portar a dins la mort des de que va ser alliberat l’any 1945

amb amargor aquest ostracisme i menyspreu, fins a la seva mort, l’any 1974.

L’Amical Mauthausen

L’any 1962 va fundar amb altres deportats l’associació Amical Mauthausen, que encara lluita perquè la memòria d’aquella barbàrie continuï viva

com a lliçó per a les generacions futures. L’Amical Mauthausen no va ser legalitzada fins a molts anys després, i Amat-Piniella encara va haver de suportar més humiliacions, com quan va ser expulsat de la seva Manresa natal a final dels anys seixanta. Hi havia anat a signar exemplars de la seva novel·la.

Van haver de passar encara dècades per tal que l’Ajuntament de Manresa, en un acte solemne, el fes ingressar a la Galeria de Manresans Il·lustres, el 26 de març del 2004. L’any passat, amb motiu del centenari del seu naixement, una gran exposició a la capital del Bages –que després es va traslladar a la ciutat de Barcelona– va fer una mica de justícia amb la seva memòria.

Montserrat Roig va entrevistar desenes de supervivents catalans dels camps d’extermini, però assegurava: “Van ser els ulls terriblement cansats d’Amat-Piniella allò que més coses em va saber dir del que havia significat l’infern nazi. Va morir el 1974, encara que va portar a dins la mort des de que va ser alliberat l’any 1945.” ■

La cronista imprescindible de l’horror

La trajectòria literària i periodística de Montserrat Roig –estroncada per una mort prematura– és prou àmplia per eclipsar la magnitud de una de les contribucions més destacades de la literatura i el periodisme catalans a la memòria de l’Holocaust, l’episodi més fosc de la història de la humanitat. *Els catalans als camps nazis* és una obra monumental de més de vuit-centes pàgines que posa llum a uns fets amagats i volgudament ignorats: els milers de catalans i espanyols que van ser deportats i exterminats als camps nazis, amb la connivència explícita del govern espanyol.

Montserrat Roig es va proposar entrevistar els supervivents dels Països Catalans, i va calcular que amb tres mesos podria enllestir la feina. Va trigar tres anys. La presència de catalans als camps nazis era pràcticament desconeguda a casa nostra. “Som ignorants, amb consciència o sense cons-

La periodista i escriptora barcelonina, en una imatge de l’exposició ‘Montserrat Roig, periodista’ ■ PILAR AYMERICH

ciència”, escriuria Roig, amb la convicció que: “Si no retornàvem la paraula als qui l’havien de tenir quan els pertocava, nosaltres no la tindríem mai en la seva totalitat.”

Va ser la publicació de les *Cartes des del camp de concentració*, de Pere Vives, un altre supervivent, amb pròleg d’Agustí Bartra, el que va obrir els ulls a Montserrat Roig. Poc després, l’any 1970, durant la presentació a Barcelona de la traducció al castellà del llibre *Los SS tienen la palabra*, de Vincenzo Pappalettera, un italià membre de la resistència, va conèixer “un home miop, de rostre ample i somriure trist”. Es tractava de Joaquim Amat-Piniella, que havia assistit a la presentació amb Joan Pagès, també deportat a Mauthausen. Roig va dir-li que volia parlar amb ell i el manresà va donar-li hora per a l’endemà mateix. S’iniciava així una intensa amistat que duraria dos anys, fins a la mort de l’autor de *K.L. Reich*.

El testimoni d’Amat-Piniella va ser l’impuls definitiu que va dur Montserrat Roig a entrevistar desenes de supervivents exiliats arreu d’Europa, per bastir una obra enorme, imprescindible. Durant tres anys, va convèncer els més reticents a recordar els horrors del passat, però alhora va respectar la voluntat dels pocs que van preferir no fer-ho. La qualitat periodística i literària de les 828 pàgines d’*Els catalans als camps nazis* fan d’aquest llibre una obra que hauria de ser de lectura obligada per a tots aquells que vulguin entendre que, si no coneixem els episodis més negres de la nostra història, estem condemnats a repetir-los.